

PLOOMIKASVATUS EESTIS PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA

K. Kask

SUMMARY: Plum cultivating in Estonia after the World War II. The domestic plum (*Prunus domestica*) is the main plum species cultivated in Estonian orchards. The bullace or Damson plum (*P.d.subsp. insititia*) is becoming much less popular. The cherry plum (*P.cerasifera*) is relatively new fruit tree and only few cultivars are available. Up to now there is almost only one rootstock – cherry plum seedlings. The plum is the second leading fruit tree. Its production constitutes 4–9% from the total fruit and berry crop.

However popular fruit tree the plum is, its production has not been stable due to cold winters. Thus, the very severe winters 1939/40 (and the two followings), 1955/56, 1965/66, 1978/79, and 1986/87 killed almost all plum trees of bearing age. The most endangered were North-East region, Jõgeva district, and South-East region (Põlva, Võru and Valga districts), also surroundings of Kuusiku, Türi and Väike-Maarja. Due to winter damages, no crop had given the big plum orchards of the Kullaaru farm (near Rakvere), Raasiku (in Harju district), and the Tõrva farm (Valga district). The worst crop years for the whole Estonia appeared in the periods 1963–1973 and 1977–1983, the greatest crop failure being in 1966 and very bad harvest in 1979 (the crop data were analysed since 1963). The bad harvest appeared also in 1963, 1968, 1969, 1970, 1971, 1975, 1980, 1982, and 1987.

The abundant crops were gathered in 1974, 1976 (record), 1984, 1986, and 1993. The most stable crop yield was in 1990s.

The plum cultivating is concentrated near the bigger towns. Thus, almost one quarter of the trees are planted in home gardens and summer cottages of Tallinn, Harju and Rapla district. 11% of the trees are growing in Tartu and Tartu district, 9% are growing in Viljandi district. Only a little less of trees is growing in Pärnu district. 7.5% of the trees are growing in East-Virumaa (near big towns Narva and Kohtla-Järve). The smallest number of trees is growing in Hiiumaa district (2%), Järva, Põlva and Valga districts.

The biggest plum producing enterprises with 1–2 ha to 18 ha orchards which gave a good production are situated in Tartu district and in Viljandi district. The productivity of plum trees in good years was 3–15 t/ha, the record 36 t/ha was in 1976 in Sootaga farm near Tartu.

The choice of cultivars have been based mostly on West European ones, for example 'Victoria', 'Edinburgh', 'Emma Leppermann', and on Estonian landraces. In 1990s, the situation is turning to the advantages of local cultivars bred at the Polli Horticultural Institute: 'Ave', 'Julius', 'Kadri', 'Liisu', 'Suhkruploom', 'Vilmitar', and 'Vilnor', which are early or midseason plums of good quality, attractiveness and good size.

According to statistics, plums are imported into Estonia in quantities about one third (1996, 1997) as many they are produced in Estonia. The fresh fruit is available now year around. The yearly export is (to Finland) only 4–8 t. The production plus import makes about 1 kg per capita during the year.

Ploomikasvatuse alguse kohta Eestis on väga napp andmeid. Kõige varasemas aega ulatuvad teated viivad 13. sajandisse: Tartu vanalinna arheoloogilistel kaevamistel (Tammet, 1994) leitud ploomi- ja kreegiseemnete vanus ulatub nimetatud aega. Tallinna Mihkli tsistertslaste kloostri juures asunud puu- ja köögiviljaaeda mainitakse 1267. ja 1283. a. ürikuis (Sander, 1995). Täpsemad kirjalikud andmed pärinevad 16. sajandi Poola põllumajanduse revisjoniaktidest. Üksikasjalikult vaadeldakse ploomikasvatuse kujunemist kuni Teise maailmasõjani mitmes varasemas töös (Eesti pomoloogia, 1970; Jaama, 1985; Jaama, 1990; Kask, Jänes, 1998b). Etnoloogi pilguga on ploomikasvatust käsitlenud Ants Viires (Viires, 1975).

Ploomipuuliigid Eesti aedades

Peamine kultiveeritav liik on harilik ploomipuu (*Prunus domestica*) ja tema alamliik kreegipuu (*P.d. ssp. insititia*). Viimast leidub meie aedades nüüd suhteliselt harva, kuna tema populaarsus on järjekindlalt vähenenud. Varajasematel sajanditel ja ka veel enne Teist maailmasõda oli ta palju rohkem levinud, kuna ta on ploomipuudest parema talvekindlusega. Ka levitati kreegipuud juurevõsudena, mis on väga lihtne paljundamisviis, ja juba kord istutatuna, hoolitseb ta omajuursena ise oma edasise püsimise eest, kuni inimene teda välja ei juuri.

Saaremaa läänerannikul kodumaist laukapuu (*P. spinosa*) tüüpseid meil viljapuuna ei kasvatata. Küll on aga laukapuu Volga-äärseid suureviljalisi vorme kasutanud Vene sordiaretajad heade sortide loomisel ja neid on omakorda kasutatud ka Polli Aianduse Instituudi sordiaretuses (näit. sorti 'Tern sladkii'). Iseseisva liigina laukapuu Eesti puuviljanduses aga kasvatamist ei ole leidnud.

Seevastu alõtša ehk haraline ploomipuu (*P. cerasifera*) on Eestis levimas nii kõrge heki-põdsana või haljastuses üksiktaimena kui ka kultuursortidena, mis on toodud meile peamiselt Valgevenest ja Lätist. Märkimist vajab ka haralise ploomipuu kasutamine hariliku ploomipuu praegusel ajal peaaegu ainsa seemikalusena. See on põhjuseks, et haralist ploomipuud kasvab aedades rohkem, kui ta väärt on. Nimelt tekib pärast kultuurosa hävimist pookealuse kännuvõsa, mis sageli jäetakse välja juurimata. Alõtša e. haralise ploomipuu seemnest kasvatatud istutusmaterjali on aastatel 1960...1990 rohkesti (tuhanded taimed) meile sisse toodud ka Lätist, seejuures suuremalt osalt Pärnu ja selle ümbruse aedadesse.

Hiina ploomipuud (*P. salicina*) peaks samuti märkima kui ploomiaretuse üht lähtevanemat, näiteks mõnede Läti päritoluga sortide puhul. Iseseisva liigina, nii nagu teda kasvatatakse Ida-Aasias ja Põhja-Ameerikas, ta meil arvesse ei tule.

Ploomikasvatus on populaarne

Kahekümnenda sajandi esimesel poolel muutus ploomikasvatus Eestis populaarsemaks kui oli kirsikasvatus. Näiteks 1929. a. viljapuude loenduse ajal oli viljakandvate ploomipuude arv (423 000) ligi kolmandiku võrra suurem kui kirsipuude oma. Ja kuigi Teise maailmasõja-aegsed pakaselised talved hävitasid üle üheksa kümnendiku ploomipuudest, istutati uued puud ning peagi edestas ploomipuu talvekindlamat haput kirsipuud jällegi.

Ploomikasvatus on püsivalt olnud populaarne ning puude arv on õunapuude järel meil viljapuudest arvuliselt ja toodangu suuruselt teisel kohal.

Tabel 1. Ploomipuude arv Eestis viljapuude loenduste andmetel (Plodovo, 1985)

Table 1. Number of plum trees accordingly to fruit tree censuses in Estonia (Plodovo, 1985)

1939	1945	1952	1970	1984
527 370	36 690	218 810	289 090	430 500

Ploomide toodangu osakaal Eesti puuviljanduses (puuviljade ja marjade toodangud kokku) on ümmarguselt ainult 4...9% (joon. 1). See näitab, et õunatoodangu osakaal on määratult suurem ja ka marjatoodang kokku ületab ploomitoodangu oluliselt.

Eesti kliima sobivus ploomikasvatuseks

Maailma kliima soojeneb. On teada, et viimase 100...150 aasta jooksul on Eestis aasta keskmine õhutemperatuur tõusnud umbes 1 °C võrra (Jaagus, 1996). Keskmine suve kestus on suurenenud 86 päevalt 99 päevale, seega ümmarguselt kahe nädala võrra, ning talve kestus on samavõrra lühenenud (Jaagus, 1997). Et ka sügis on pikenenud ja soojenenud, siis tähendab see, et meil jõuavad nüüd küpseda sagedamini ka mitmed head lõunapoolsed sordid, mis vähese soojushulga tõttu varem enamasti ei küpsenud.

Kliimamuutused esinevad perioodidena, kus soojade ja karmilt külmade talvedega ajajärgud vahelduvad. Soojad talved esinesid näiteks ajavahemikus 1936...1939, 1972...1976 ja 1987...1993. Viimane ajavahemik tõuseb eriti esile, kuna Eestis tehtud ilmavaatluste ajast (lisaks mitme eelneva sajandi ajalooallikad) ei leia ühtegi märki nii soojadest talvedest, nagu olid 1987...1993. Sealhulgas 1989. aasta oli rekordiline selle poolest, et 9. jaanuaril üle 0 °C

tõusnud keskmine õhutemperatuur jäi plusskraadidesse püsima enneolematult pikaks, 311-päevaseks perioodiks (andmed pärinevad Jõgeva agrometeoroloogiajaamalt).

Ploomikasvatusele on Eestis olnud eriti karmid talved 1916/17, 1928/29, 1939/40, 1940/41, 1941/42, 1946/47, 1955/56, 1962/63, 1965/66, 1978/79 ja 1986/87. 1942. aasta keskmine temperatuur Eestis oli 1,6 °C, nii madal pole see olnud ühelgi teisel aastal sellel sajandil.

1939/40. aasta talvel langes õhutemperatuur (Jõgeval) 16 korral alla –30 °C. Ka 1955/56 talv oli selle poolest väga karm. 1986/87. a. talvel oli –30 °C madalamaid temperatuure 8 korral, 1984/85. a. seitsmel korral ja 1995/96. a. viiel korral.

Väga karmide pakaste puhul on 2 m kõrgusel õhus mõõdetud –43,5 °C (Jõgeval, 17. I 1940), mis on Eesti külmarekord. Ka Võru –43 °C (3. I 1941) on absoluutse miinimumiga peaaegu sama.

Reljeefi madalaimais kohtades on temperatuur veelgi allapoole langenud. 1978. a. lõpupäeval (30. ja 31. detsembril) oli Võru orundis kõrgemal kohal kuni –40,5 °C, orundi

tasandikel kuni $-42,5\text{ }^{\circ}\text{C}$, orulammil aga $-44\text{ }^{\circ}\text{C}$ ja isegi $-45\text{ }^{\circ}\text{C}$ (Raudsepp, 1996). Samal ajal Haanja kõrgustiku keskosa kõrgematel pinnavormidel mõõdeti $-33,5\text{ }^{\circ}\text{C}$ kuni $-35\text{ }^{\circ}\text{C}$. Niisugune ümmarguselt 10° temperatuuride vahe näitab selgesti, et oru madalasse paika ei tasu (vähemalt külmaõrnamaid) viljapuid istutada.

Veelgi käreдем külm esineb lumepinnal. Näiteks Narvas mõõdeti 30. detsembril 1978. a. lumepinnal $-50\text{ }^{\circ}\text{C}$. Tõenäoliselt oli 1940. a. pakase ajal lumepinnal veelgi külmem, kuid siis ametlikult külmakraade lumepinnal ei registreeritud.

Alla $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ (mõnede õrnemate sortide puhul isegi $-25\text{ }^{\circ}\text{C}$) pakased kahjustavad ploomipuid märgatavalt. 35-kraadised külmad aga hävitavad puud peaaegu täielikult.

Ka soojadel talvedel on esinenud üksikuid päevi, mil pakane küünib -23 kraadini (Narvas 15. I 1990) või -25 kraadini (jällegi Narvas, 30. I 1991; Võrus oli $-24\text{ }^{\circ}\text{C}$). Lumepinnal mõõdeti siis mõnes paigas $-31\text{ }^{\circ}\text{C}$. Tugevad külmad olid hiljutisel 1996. a. talvel, kui 10. veebruaril oli Jõgeval 2 m kõrgusel õhus $-32,8\text{ }^{\circ}\text{C}$ ja Narvas lumepinnal $-40\text{ }^{\circ}\text{C}$; sellel talvel kahjustusid ploomipuud Eestis oluliselt.

Kui taimede talveks ettevalmistumise ajal on ebasoodne ilmastik, mistõttu puudesse ei kogune küllaldaselt varuaineid, siis kahjustuvad puud ka leebemal talvel. Näiteks 1976. a. erakordselt varajasele ja külmale sügisele järgnenud talv tekitas luuviljalistele viljapuudele märgatavaid kahjustusi.

Liigniisked suved takistavad ploomipuudel õiepungade teket. Näiteks 1962. a. sajud kestsid juunist septembrini (4 kuud), sellele järgnes karm talv ja järgmise aasta ploomisaak oli üks väiksemaid. 1981. a. sajud kestsid juunist augustini (3 kuud), järgmise aasta saak oli jällegi üks väiksemaid. Kuid 1987. a. maist septembrini (5 kuud) ja 1993. a. juunist augustini (3 kuud) kestnud sajud ei põhjustanud järgnevail aastail eriti suurt ploomisaagi vähenemist.

Väga sagedane hilise valmimisajaga ploomisortide kahjustaja Eestis on ilma varajane jahenemine, mistõttu ploomid ei küpse ja seejärel hävivad saabuvate külmade tõttu.

Ka kevadised (öö)külmad võivad vähendada saaki või selle hoopis hävitada, kuigi enamasti väiksemal maa-alal. Ilmekas näide on 1975. a. 29/30. mai külm (kuni $-3\text{ }^{\circ}\text{C}$, maa-pinnal kuni $-7\text{ }^{\circ}\text{C}$), millega saartel ja paljudes kohtades mujal kaasnes paks lumi (kohati 10...15 cm) ja üks kehvemaid ploomisaake Eestis. 1984. a. 10. ja 11. mai külm: Tartus 2 cm kõrgusel $-6,3\text{ }^{\circ}\text{C}$, Jõhvis, Mustvees, Kaareperes, Pollis, Valgas ja Võrus veelgi külmem (kuni $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$ samal kõrgusel) kahjustas luuviljaliste õisi eriti Ida- ja Lõuna-Eestis, 11.–13. juunil järgnes mitmel pool Kesk- ja Lõuna-Eestis teine hiliskülmaline (kuni $-7\text{ }^{\circ}\text{C}$ 2 cm kõrgusel) (Paal, 1986).

Mere läheduses, kuni mõne kilomeetri kauguseni keskmisest rannajoonest, väheneb jär-sult öökülmade sagedus. Mererannal lõpevad öökülmad 10 päeva varem kui kahe kilomeetri kaugusel rannast ja 15 päeva varem kui 7 km kaugusel.

Öökülmaohtlikkus suureneb tasandikel, kui parasniiskete muldadega aladelt minna glei-, turvastunud ja turvasmuldadega aladele või künkliku pinnamoega aladel laskuda küngaste lagedelt orgude ja lohkude suunas. Kõige külmaohtlikumad (ka talvel) on suletud nõod, tasase põhjaga orud ja madalad põllud, kuhu suundub külm õhk; neisse kohtadesse ploomipuid ei tasu istutada. Kevade ja sügise selgetel öödel võib madalates paikades temperatuur olla $4...6^{\circ}$ madalam kui avatud tasastel aladel ja öökülmavaba periood lüheneda 20...30 päeva võrra (Kivi, 1994). Üksikutel öödel võib miinimumtemperatuur linnas ja teda ümbritseval avamaas-tikul erineda kuni 10° (Tarand, 1986).

Ploomikasvatuseks talvekülmade poolest kõige ebasobivamad piirkonnad Eestis on mandri põhjapoolne keskosa (Kuusiku–Türi–Väike-Maarja ümbrus), Ida-Virumaa, Jõgevamaa ja Kagu-Eesti (Valga-, Võru- ja Põlvamaa). Sinna ei tasu ärilist ploomikasvatust kavandada, koduseda peaks valima aga kõige vastupidavamad sordid.

Ploomisortide kahjustused 1978/79. a. talvel

Märgitud talve kahjustusi on kasulik vaadelda mõnevõrra üksikasjalikumalt, sest seda selgitati järgneval suvel Eesti Aianduse ja Mesinduse Seltsi, põllumajandusministeeriumi Aianduse Peavalitsuse ja põllumajanduskandidaat A. Jaama (1980) poolt küsitluslehtede abil üle Eesti ja sõitudel mitmele poole kohapeal. Et kogu kahju ilmnes mõnevõrra hiljem, siis toleaegete suurmajandite vanemagronoomid Vaike Viigimäe (Sootaga sovhoos), Arne

Talumets (Rõngu s.) ja Väino Talv (Pärnu s.) ning põllumajanduskandidaat Jüri Nuust (Polli) inventeerisid aiad hiljem põhjalikumalt.

Talve iseärasuseks oli asjaolu, et suhteliselt varajase pakase (1978. a. detsembri lõpu-päevad) tõttu oli meri veel jääkatteta ja rannikuäärsel ribal väga suuri temperatuurilangusi ei esinenud ning ploomipuud sellel suhteliselt väiksel alal kandsid 1979. a. isegi vilja.

Kõige karmim pakane haaras Eesti ida- ja kaguosa: ligikaudu Jõhvi–Tooma–Tartu–Pikasilla ja Mõisakülani. Sama käre pakane haaras ka Paide ja Kuusiku vahelise ala. 2 m kõrgusel oli külma 39 kuni 43 °C, lumepinnal 44 kuni 50 °C. Haanjamaal ja Karulas leidus isegi käredama pakasega paiku.

Mõnevõrra nõrgem oli pakane märgitud joonest läände, kuni rannikuäärse, kõige soodsama temperatuuriga maaribani. Samasugune temperatuurirežiim kujunes ka Hiiumaa ja Saaremaa idaosas (mereranna riba välja arvatud). Öhutemperatuur 2 m kõrgusel langes seal –33 kuni –38 °C ja lumepinnal –39 kuni –44 °C (Jürissaar, 1980).

Pearõhk pandi sortide erineva talvekahjustuse väljaselgitamisele, selleks et edaspidistel soovitud oleks teada ühe või teise sordi vastupidavus. 1982. aastal majanditest saadud andmete põhjal tegin veel kord sortide kaupa puude hävimise kokkuvõtte (Kask, 1983).

A. Jaama (1980) poolt ümmarguselt 34 000 puu kohta toodud andmed näitasid, et 69% puudest hävis täiesti kohe karmi talve järel. Ülejäänud tugevalt või keskmiselt kahjustatud puude saatus sel ajal veel selge ei olnud. Neljandaks aastaks oli lõplik kahjustus selgunud. Vaatlusalused majandid (Sootaga, Rõngu ja Polli) paiknesid kõige suurema kahjustusega aladest mõnevõrra väiksema pakasega piirkonnas. Kuigi Pärnu sovhoos asus mere läheduses, ei ulatunud meri ilmastikku küllaldaselt pehmemadama ja lumepinnal langes seal temperatuur –40 kraadini.

Kõigis neljas majandis hävisid vanemad ploomiistandikud täielikult. Näiteks Rõngu sovhoosis juuriti 16 000 ploomipuust välja 13 550 ja Sootaga sovhoosis 6760-st 4954. Alles jäid noored, enamasti 1976. a. istutatud puud, mis aga tulid tagasi lõigata ligikaudu lumepiirini. Sootaga sovhoosis tuli mõni aasta vanemad (istutatud 1972 ja 1975) puud samuti tagasi lõigata umbes põlvkõrguselt. Kuid suur osa puid jäi kiratsema ja kannatas hõbelehisuse all.

1978/79. a. talv näitas, et Eestis kasvatatavate sortide maapealse osa vastupidavuses ei ole mingit vahet, kui pakase tugevus ületab kriitilise piiri (–35 kuni –40 °C). Seejuures tuleb kindlasti arvesse võtta lumepinna temperatuuri. Omajurseid puid on kahjustuse järel kännu- ja juurevõsudest kergem taastada kui poogitud puud.

Kriitilisest piirist väiksemate (–30 kuni –34 °C) külmade korral olid vastupidavamad 'Noarootsi punane', 'Pärnu sinine', 'Liivi kollane munaploom', 'Hiiu sinine' ja 'Tamme sinine'. Kõige õrnemad olid 'Edinburgh', 'Emma Leppermann', 'Wilhelmine Späth', 'Victoria', 'Tartu kaunitar', 'Tartu punane' ja 'Suhkruploom'. Polli uuemad aretised olid sel ajal esindatud liiga väheste ja noorte puudena, mistõttu nende vastupidavuse kohta täit selgust ei saanud.

Pakase kahjustusi suurendab nõrgestatud puude haigestumine hõbelehisusse, mis võib viia (sordist olenevalt) kuni kolme viiendiku puude lõpliku hävimiseni. Hõbelehisusele kõige vastuvõtlikumateks osutusid 'Victoria', 'Edinburgh' ja 'Polli munaploom'. Kõige vähem haigestusid 'Liivi kollane munaploom' ja 'Pärnu sinine'.

Luuviljakasvatuse paiknemine Eestis

Viljapuude (seni viimase) 1984. a. loenduse ametlikus kokkuvõttes (Plodovo, 1985) esitatakse luuviljaliste viljapuude arv administratiivrajoonide järgi ilma ploomi- ja kirsipuid eraldi välja toomata. Eeldasin, et ploomi- ja kirsipuude suhe oli kõikides rajoonides ühesugune; sel juhul võiks puude arvu protsent anda küllalt hea pildi ploomikasvatuse paiknemisest Eestis.

Natuke rohkem kui veerand luuviljaliste puudest paiknes Harjumaal ja Tallinnas. Pealinna ja selle ümbrust tulebki käsitleda üheskoos, kuna linlaste aianduskruunid asuvad enamasti väljaspool linna. Kohati asub aianduskrunte kompaktsete aladena ka Raplamaal, mistõttu osa sealsest 5,8% kogu Eesti luuviljalistest puudest kuulub tallinlastele.

Teine suurem luuviljaliste kasvatamise piirkond on Tartumaa koos Tartu linnaga, kus kasvas ligikaudu 11% puudest. Tartumaal paiknesid ka suured ploomikasvatusemajandid Sootaga ja Rõngu.

Järgnevad Viljandimaa (9%), mis on traditsiooniliselt olnud silmapaistev puuviljakasvatuspriirkond. Siin on samuti olnud suured ploomikasvatustajad: Pollis, Lahmusel ja Oisu sovhoosis.

Pärnu linnas ja maakonnas kokku (8%) on soodsama kliima tõttu küllalt suur luuviljaliste puude arv. Seal asunud Pärnu sovhoosis oli aga ploomipuude arv palju väiksem kui eelmärgitud maakondade majandis.

Praeguse Ida-Virumaa osatähtsus (7,5%) luuviljaliste kasvatamisel on üsna suur. Ainuüksi Kohtla-Järve ja Narva linnas kokku oli 1984. a. loenduse ajal tunduvalt rohkem luuviljalisi viljapuid kui kogu Jõgeva või Paide rajoonis. Ometi on see üks kõige karmimate talvedega piirkondi Eestis.

Kõige vähem luuviljalisi viljapuid on Hiiumaal (2%), kus aga ka elanikkond on kõige väiksem. Vähe kasvatatakse luuviljalisi Järvamaal, Jõgevamaal, Põlva- ja Valgamaal (igähes 2,6...3,3%). Ka Läänemaa (4,1%) ja Võrumaa (4,5%) kuuluvad alla keskmise puude arvuga maakondade hulka. Lääne-Virumaa või tolleaegne Rakvere rajoon (5,3%) ja Saaremaa (5,5%) on olnud enam-vähem ühel tasemel.

Ülevaatest on näha, et luuviljalisi, nii nagu ka õunviljalisi ja marjapõõsaid kasvatatakse peamiselt suurte linnade (Tallinn, Tartu, Pärnu, Kohtla-Järve, Narva) mõjupiirkonnas. Selle põhjus on eelkõige inimeste suur huvi aianduse ja aiasaaduste kasvatamise vastu kodu- ja suvilaedades, mis omakorda tekkis toidunappusest nõukogude korra ajal ja sissetulekute vähesusest. Teiseks võib öelda, et linnade turu lähedus soodustab seal ka kaubatootlikku puuviljandust.

Nii on kujunenud olukord, kus suhteliselt suur osa ploomipuude on istutatud kliimaatiliselt ebasoodsatesse piirkondadesse.

Eesti Statistikaameti praegused väljaanded ei esita ploomipuude arvu maakondade järgi. Seal on märgitud ainult vähesed ettevõtlusega tegelevad majandid Eestis, kokku üle 30 ha ploomiaedu.

Huvitav on heita pilk 1925. a. viljapuude üleskirjutuse andmetele (Eesti põllumajandus, 1928), kust selgub, et 100 ha põllumajandusliku maa kohta kasvatati luuviljalisi kõige rohkem Petserimaal, praegusel Tartumaal (kesk- ja edelaosas), Viljandimaal (kesk- ja lõunaosas), Pärnumaa lõunaservas, Saaremaal (lõunaosas), mõnedes Harjumaa merelähedastes valdades ja Läänemaa loodenurgas. Vähe luuviljalisi viljapuid kasvas siis laialdasel alal Pärnu lahest diagonaalselt kuni Virumaa rannikuni, kaasa arvatud kogu Järvamaa, enamik Läänemaa ja Harjumaad, ka Põhja-Viljandimaa, Jõgevamaa ja Hiiumaa.

Luuviljade aastatoodangud 1963...1991

Mulle on olnud kättesaadavad Eesti statistika andmed 1963. a. alates. Kuni 1991. aastani esitati luuviljade (ploom ja kirss) toodangud koos. Kui vaadata ploomi- ja kirsipuude arvu viljapuude loenduste ajal, siis võib öelda, et vähemalt kaks kolmandikku (tõenäoliselt rohkemgi) toodangust langeb ploomile.

Käsitletava 29 aasta sisse jääb mitu ikaldusaastat: 1963, 1966 (täiesti saagita üle Eesti), 1968, 1969, 1970, 1971, 1975, 1979, 1980, 1982 ja 1987. Kui lisada veel mõned väga väikese saagiga aastad – 1965, 1973, 1977, 1981, 1985 ja 1990, siis selgub, et kaugelt üle poole aastatest korralikku saaki pole saadud või saak koguni ikaldus (joonis 2).

Ajavahemikud 1963...1973 ja 1977...1983 olid kõige kehvema saagiga. 1962/63 karm talv põhjustas 1963. aastal ikalduse. Kolme aasta pärast (1965/1966) kahjustusid puud veelgi tugevamini ja järgnes suurim ikaldus 1966. a. 1978/79. a. eriti karmile talvele järgnenud 1979. a. ei olnud ka eriti parema saagiga. Karme talvesid oli ka edaspidi: 1984/85. a. oli (Jõgeva meteoroloogiajaama andmeil) 7 korral temperatuur alla -30°C , millele järgnes kehv saagiaasta. 1986/87. a. talvel oli selliseid pakaseid veelgi rohkem, mis põhjustas 1987. a. ploomisaagi ikaldumise.

Väga häid saagiaastaid oli neli: 1974, 1976 (suurim saak), 1984 ja 1986. Head saagiaastad olid 1967 ja 1989. Kui lisada veel mõned keskpärased aastad (1972, 1991), siis oli sellel pikal perioodil vähem kui ühel kolmandikul aastatest luuviljaliste kasvatamine tulus.

Joonis 2. Luuviljade toodang Eestis aastatel 1963...1991
Figure 2. Production of stone fruits in Estonia, 1963–1991

Ploomitoodangud 1992...1997

Eesti Vabariigi Statistikaamet esitab 1992. a. alates ploomi- ja kirsitoodangud eraldi. Selgub, et üheksakümnendad aastad on niivõrd ühtlaste aastatoodangutega (tabel 2), mida varem pole kunagi olnud. Parim saak Eestis 1993. a. lähenes 2000 tonnile ja hektarisaak oli 3,5 tonni.

Tabel 2. Eesti ploomitoodangud 1992...1997 (Eesti Statistikaameti andmeil)
Table 2. Plum productions in Estonia 1992–1997 (Data of the Statistical Office of Estonia)

Aasta <i>Year</i>	Saak tonnides <i>Production, t</i>	Saagikus kg/ha <i>Productivity kg/ha</i>
1992	1392	2500
1993	1881	3500
1994	1233	2182
1995	1137	1873
1996	1304	2181
1997	1195	1909

Majandite ploomisaakidest

Kasutada olnud ENSV Põllumajandusministeeriumi Aianduse Peavalitsuse (vahepeal Aiandusministeeriumi) majandite poolt esitatud aruandlus 1964...1990 annab võimaluse heita pilk Eesti mitmes maakonnas asunud suuremate ploomiaedade toodangule ja talvekahjustuste tõttu väljajuuritud puude osakaalule.

Vaadeldud on kõiki suuremaid ploomiaedu Tartumaal (Vasula–Sootaga, Rõngu, Rõhu), Viljandimaal (Lahmuse, Polli, Öisu), Pärnumaal (Pärnu), Harjumaal (Saue), Rakvere lähedal (Kullaaru) ja Valgamaal (Tõrvas). See võimaldab iseloomustada meie tähtsamate puuviljakasvatuspriirkondade ploomikasvatuse olusid (joonised 3 ja 4).

Joonis 3. Ploomitoodang viies majandis 1966...1990, tonnides

Figure 3. *The production of plum in 5 state farm, 1966–1990, tons*

Joonis 4. Ploomiaedade saagikus viies majandis 1966...1990, tonnides

Figure 4. *Productivity (t/ha) of plum orchards of 5 state farm, 1966–1990, tons*

Sootaga sovhoos kujunes kahe majandi (Sootaga ja Vasula) liitmisel, kusjuures soodsamad tingimused ploomikasvatuseks olid Tartu läheduses Vasulas. Kuni 1969. a. alguseni oli selle majandi kandees ploomiaedade pindala väike (0,2 ha), seejärel kuni 1975. a. alguseni 1...2 ha. 1977. a. suurenes kandees ploomiaia pindala 3,9 hektarini (üldpind 1978. a. 10,13 ha). Aedade saagikus oli 3...15 t/ha. 1976., rekordsaagi aastal andsid aiad 36 t/ha. Järgnesid kaks kehvapoolset aastat (2,5 ja 0,6 t/ha). 1978/79. a. talv hävitas aga kandeealised aiad täielikult. Alles 1982. a. jõudsid noored, kahjustustest taastunud aiad viljakandeikka, kusjuures nende suurim pindala oli 1984. a. – 5,1 ha (üldpind 15,3 ha). Pärast 1982. a. kogutud saagid kõikusid varasema perioodiga võrreldes rohkem, parim saagikus 1986. a. 18,1 t/ha moodustas ainult poole 1976. a. rekordsaagikusest. Kandeealiste aedade pindala moodustas seitsmekümnendail aastail ühe kolmandiku kuni poole, 1986. a. alates aga ainult 15% ploomiaedade kogupindalast. Kui kuuekümnendail ja seitsmekümnendail aastail hävis aastas kuni 7% puudest (mitte ühtegi 1967., 1968., 1970., 1971., 1973., 1976. ja 1978. a.), siis pärast 1986. aastat ulatus see 16...33%-ni, mis on väga palju; sel ajal saavutas aedade üldpindala ligi 18 ha, kandees aedade osakaal oli aga ainult 15% ümber (1990. a. 30%). 1987 oli täielik ikaldus, järgneva 1988. a. saak oli väga väike.

Rõngu sovhoosi ploomiaiad olid kuuekümnendail ja seitsmekümnendail aastail Eesti suurimaid, saavutades 1977. ja 1978. a. pindalaks 15,9 ha, sellest kandeealist aeda kuni 12,9 ha (1972. ja 1973. a. koguni 13,6 ha). 1978/79. a. talv hävitas kandeealised aiad täielikult. Järgnevat 3...4 aastat olid praktiliselt ilma saagita. Taastatud aiad andsid pärast külmakahjustust esimese arvestatava saagi 1983. a., mil aedade üldpind oli 10,5 ha. 1986. aastaks oli aedu 14,0 ha (kandees 8,5 ha). Rõngu aedade saagikus oli enamasti 4...8 t/ha, halvematel aastatel 1...2,4 t/ha; parimad saagiaastad olid 1974 ja 1976 (ümmarguselt 15...16 t/ha) ja 1984 (10,3 t/ha). Sootaga majandi aiad olid saagikamad. Suurim puude hävimine oli 1965/66. a. talvel (30,5%), 1978/79. a. (87%) ja 1986/87. a. (33,7%). Täieliku ikalduse aastad olid 1987 ja 1988.

Lõuna-Eesti sordikatsepunkt (praegu Rõhu katsepunkt) on korraldanud kolm ploomikatset. Esimene rajati kuuekümnendate aastate algul, kuid see kahjustus peagi tugevatest talvekülmadest, mistõttu paljud sordid hävisid enne täiskandeikka jõudmist ja ka ülejäänud sortidega lõpetati katsed juba 1972. a. Allesjäänud puud kandsid vilja kuni nende lõpliku hävimiseni 1978/79. a. talvel. Viieteistkümnenda aasta jooksul (1965...1979) saadi ainult ümmarguselt pooltel arvestusväärset saaki 1,2...28,1 t/ha, kusjuures paremad saagiaastad olid 1968, 1972, 1973, 1974, 1975 ja 1976(!). Täiesti ilma saagita olid ploomipuud aastatel 1966, 1967, 1970, (1971 väga vähe) ja 1979 (Arru, 1983).

Teine katse rajati 1981. a. 40 sordiga. See sai kanda ainult kaks täissaaki – 1984. ja 1986. a. 1986/87. a. talvekahjustuste tõttu katse lõpetati, kuid asendatud puudega istandik toodab ploome siiani. 1985 ja 1987 olid täieliku ikalduse aastad.

Kolmas katse rajati 1988. a. 8 sordiga, mille andmed pärinevad T. Siimiskerilt. Alates saagikandeaigusest (1990) 1991. aastal on katsesordid pidevalt vilja kandnud, aastate keskmisena enamik sorte 11...18 t/ha.

Lahmuse sovhoosis saadi ligi veerandsaja aasta (1964...1988) jooksul 1,3 ha kandees aiast ainult kaks saaki: 1974. a. 10,2 t/ha ja 1976. a. 3,1 t/ha. 1965/66. a. talvel hävisid seal kõik ploomipuud, 1972/73. a. – 31% ja 1978/79. a. talve järelmõjuna – 100% puudest. Edaspidi peeti ainult väikest (0,25 ha) pookokste emastandikku, kus saaki ei arvestatud. See ploomiaed vajas küll kulutusi, kuid tulu oli väga väike.

Õisu sovhoosi ploomiaed kahjustus väga tugevasti 1965/66. a. (järgneva paari aasta jooksul hävis peaaegu kogu aed). Seejärel peeti ainult väikest pookokste emastandikku. Alles pärast 1980. aastat oli ka kandees tootmisaeda, mis 1983. a. saavutas 3,5 ha pindala (ploomiaia üldpind 1984. a. alates 9,8 ha). Saagikus ulatus 21 t/ha. Kaheksa aasta jooksul saadi viis head saaki (kõik üle 15 t/ha), praktiliselt saagita oli 1985. a. (eelneval 1984/85. a. talvel hävis 20% puudest). 1986/87. a. talvel hävis 67% puudest ja see istandik häabus pikapeale täielikult.

Pollis katsebaas (praegu Polli Aianduse Instituut) on teiste majanditega võrreldes erandlik, kuna suuremahulise aretustöö ja laialdaste kollektsooniaedade tõttu on siin kogu aeg olnud väga palju puid, mille saak (paljud seemikud) ei ole kaubandusliku väärtusega. Kevadiste öökülmakahjustuste tõttu hävis Pollis 1975. a. ploomisaak: 30. mail külmusid juba üsna suured viljahakatised. 1978/79. a. talv hävitas kõik kandees puud. 1984/1985. a. talvel hävisid õiepungad. Kandees puud hävisid 1986/87. a. talvel. Ploomiaedade üldpind oli

suurim 1986. a.: 15 ha, sellest kandev aed 12 ha. Harilikult oli saagikus 2...8 t/ha, parima saagi aastal 1976 – 17 t/ha.

Pärnu sovhoosis oli kuuekümnendail aastail ainult 0,1...0,5 ha ploomiaeda. Seitsmekümnendate algul suurendati seda 2,6 hektarini ja 1975. a. 4,3 hektarini (kandees 1,8 ha, 1976. a. 2,3 ha). Aastatel 1972...1978 jõudis aedade saagikus 2,4...10 t/ha (varem paistis silma ainult 1968. a. saagikus, ligi 5 t/ha). 1978/79. a. suurte talvekahjustuste järel oli viis täiesti saagita aastat, mille tõttu ploomikasvatus lõpetati.

Saue sovhoosis rajati 1967. a. alates Eesti üks suurim ploomiistandik, mille üldpindala saavutas 1974. a. ligi 18 ha, sellest kandees ligi 12 ha. Esimene aiaosa jõudis viljakandeikka 1970. a. Saagikus kujunes 1...7 t/ha. Väga vähese saagiga või täiesti ikaldusaastad olid 1971, 1975, 1978, 1979, 1980, 1982, 1985 ja 1986, seega pooled aastatest. 1978/79. a. talvel hävis üle poole puudest, edaspidi hoiti ainult 4,6 ha suurust aiaosa, mis 1986/87. a. talvel hävis täielikult. Saagikusega üle 1 t/ha oli 7 aastat, neist parim 1976. a. (6,9 t/ha). Saue majandi aiad ei olnud head ploomitootjad, kuna looduslikud tingimused olid ebasoodsad: kohati paepealne ja suuremate vihmade järel liigniiske muld ning sagedased talvekahjustused. Peale kahe mainitud talve hävis palju puid veel 1971/72. a. (11,6%), 1973/74. a. (11,5%) ja 1975/76. a. (27,1%) ehk arvuliselt 2000 kuni 4900 puud igal märgitud talvel. Aiad jäid suurte tühikutega või nõudsid suurt kulu remontimiseks.

Kullaaru sovhoos on veelgi halvem näide ploomiaia ebasoodsas paigas. 4,3 hektari suurune (1,2 ha kandees) aed ei andnud praktiliselt mitte mingit saaki ja 1970. aastal ploomikasvatus lõpetati.

Tõrva sovhoosi ploomiaed ei andnud ploomikasvatuseks ebasoodsa asukoha tõttu kuuekümnendail aastail üldse saaki ja 1971. a. (3,1 ha aeda) loobuti ploomikasvatusest.

Põhja-Eesti sordikatsepunkt Raasikul, kus ploomikatse rajati kuuekümnendate algul, hävis samuti enne, kui ta jõudis saaki kanda.

Saadjärve kolhoos rajas 2,5 ha ploomiaeda kaheksakümnendail aastail. Kahjuks on mul selle aia kohta liiga vähe andmeid (1985...1986 keskmine saagikus ligi 10 t/ha).

Saaremaa sordikatsepunktis Pihtlas rajati kuuekümnendail ja seitsmekümnendail aastail mitu katset. Seejuures 1965/66. a. talvekahjustused olid niivõrd suured, et kahel järgmisel aastal saaki ei saadud. 1975. a. jäi täiesti saagita õitsemisaegsete kahjustuste tõttu. Head või rahuldavad saagiaastad olid 1968, 1969, 1970, 1971, 1972 (üks parimaid), 1973, 1974 (parim), 1976, 1977 ja 1978, samuti kaheksakümnendad. Seega, kui mõned ikaldusaastad välja arvata, oli see üks ühtlasema saagikusega aedu.

Kui suurt saaki saadakse ploomipuult?

Eelmises peatükis esitasin andmed hektarisaakide kohta. Sageli on vaja teada ka puude saagikust. See on muidugi väga kõikumine, olenedes peale ilmastiku mõjude veel istutustihedusest ja igat liiki hooldamisest (lõikus, väetamine jm.).

Väikese saagi aastatel saadakse kuni 10 kg või natuke rohkem puu kohta. Keskmine saak on 15...30 kg. Hea saak ulatub 60 kg. Väga suured saagid ületavad mõnikord 100 (isegi 120) kg.

Esitan mõned näited paremate saagiaastate kohta: Saaremaa sordikatsepunktis saadi 1972. a. (istutustihedus 5×4 m) katsepuude keskmisena 'Emma Leppermannilt' 104 kg (1976. a. 93 kg), 'Liivi kollaselt munaploomilt' 1972. a. 72 kg, 'Tartu punaselt' 1974. a. 71 kg (1976. a. 76 kg), 'Karksi ploomilt' 1974. a. 81 kg, 'Noarootsi punaselt' nii 1974. kui ka 1976. a. 46 kg (Kask, 1984).

Rõhu katsepunktis andis 1986. a. 'Noarootsi punane' 66 kg, 'Vilnor' 68 kg, 'Perdrigon' 54 kg ja 'Polli viljakas' 61 kg keskmiselt puu kohta.

Polli Aianduse Instituudis saadi 1976. a. 'Perdrigonilt' 72 kg, 'Punaselt mirabellilt' 102 kg, 'Polli varaselt' 86 kg, 'Polli viljakalt' 75 kg ja 'Zarjalt' 59 kg. 1984. a. saadi 'Vikanalt' 58 kg ja 'Edinburghilt' 57 kg keskmiselt puu kohta (aastaruannete andmeil). Veel üks näide pookaaluste mõjust Jakob Palgi katsetes 1960...1962: 'Emma Leppermann' andis keskmiselt 61...73 kg puu kohta, kui ta oli väärastatud 'Liivi kollase munaploomi' seemikutele, ja 82...118 kg alõtsa pookaalusel. 'Liivi kollase munaploomi' keskmised puusaagid kujunesid samadel alustel vastavalt 42...64 kg ja 51...82 kg (Palk, 1984).

Tabel 3. Ploomipuu soovitusordid Eestis 1938...1999*
Table 3. Plum cultivars recommended for growing in Estonia 1938–1999*

1938	1946	1957	1967	1984 (äriaeda) (commercial orchards)	1989	1999
'Czar'	'Czar'	'Crescent'	'Edinburgh'	'Edinburgh'	'Edinburgh'	'Ave'
'Edinburgh'	'Emma Leppermann'	'Czar'	'Emma Leppermann'	'Emma Leppermann'	'Emma Leppermann'	'Edinburgh'
'Emma Leppermann'	'Liivi kollane munaploom'	'Edinburgh'	'Emma Leppermann'	'Emma Leppermann'	'Emma Leppermann'	'Emma Leppermann'
'Liivi kollane munaploom'	'Victoria'	'Hiiu sinine'	'Liivi kollane munaploom'	'Liivi kollane munaploom'	'Liivi kollane munaploom'	'Julius'
'Victoria'	'Wilhelmine Späth'	'Liivi kollane munaploom'	'Polli munaploom'	'Pärnu sinine'	'Pärnu sinine'	'Kadri'
'Wilhelmine Späth'		'Polli munaploom'	'Pärnu sinine'		'Ave'	'Liisu'
		'Pärnu sinine'	'Suhkruploom'		'Hiiu sinine'	'Liivi kollane munaploom'
		'Tartu punane'	'Tartu punane'		'Noarootsi punane'	'Märjamaa'
		'Tartu kaunitar'	'Victoria'		'Polli munaploom'	'Noarootsi punane'
		'Tartu kollane'			'Suhkruploom'	'Perdrigon'
		'Tartu punane'			'Victoria'	'Polli munaploom'
		'Victoria'			'Vilnor'	'Renklod'
		'Wilhelmine Späth'			'Wilhelmine Späth'	'Haritonovoi'
						'Suhkruploom'
						'Tartu punane'
						'Victoria'
						'Vilnor'
						'Wilhelmine Späth'

* Mõned episoodilised sordid on välja jäetud. Polli Aianduse Instituudis aretatud sordid on trükitud rasvaselt / Some chance cultivars not included. Cultivars, bred at the Polli Horticultural Institute are in bold letters

Ploomisortimendi kujunemine

Esimene ametlik viljapuude kasvatamiseks soovitatud (standard)sortiment kinnitati Eesti valitsuse poolt 1938. a. Ploomidest moodustasid ligi neli viiendikku Lääne-Euroopast pärit sordid, sealhulgas 'Emma Leppermann', 'Victoria', 'Edinburgh' ja 'Wilhelmine Späth'. Arvata-vasti Baltimaadelt pärit 'Liivi kollane munaploom' oli tähtsaim nn. maasortide esindaja. Mõned Põhja-Ameerika sordid ('Jefferson', 'Ontario') olid võetud perspektiivsete sortide rühma; nad levisid väga vähesel määral ega mõjutanud meie ploomikasvatust.

Esimene Teise maailmasõja järgne sortiment 1946. a. lühenes tunduvalt, kuid peamised sordid jäid samaks. 1951. a. võeti esialgu perspektiivsete sortidena nimestikku (1957 põhisortidena) harrastusaretaja Aleksander Kurvitsa kolm sorti, sealhulgas siiani oluline 'Tartu punane', ja mõned I. Mitšurini aretatud sordid, millest peagi (1961) loobuti. 1957. aastast alates on ploomisortimendis esimesed Pollis aretatud sordid 'Suhkruploom' ja 'Polli munaploom' (lühemat aega ka 'Karksi') ning Lääne-Euroopast pärit 'Perdrigon'. Harilikku kreeki hakkas asendama tema suureviljaline maasort 'Hiiu sinine' (perspektiivne 1951, põhisort 1957). 1957...1997 oli sortimendis tähtsal kohal hariliku ploomipuu maasort 'Pärnu sinine'.

Hilisemal ajal täiendati sortimenti Pollis aretatud silmapaistvate sortidega: 'Ave' (alates 1989), 'Vilnor' (1989), 'Julius', 'Kadri', 'Liisu' (kõik kolm 1995). Kaks Eesti maasorti 'Noarootsi punane' ja 'Märjamaa' võeti soovitusnimestikku 1994. a. õietolmuandjatena teistele sortidele.

Kõige viimasel ajal on tähelepanu äratanud mitu Venemaa karmis kliimas aretatud sorti, millest 1996. a. võeti soovitusnimestikku 'Renklod Haritonovoi'.

1998. a. oli ploomide soovitusnimestikus kõige kaalukam osa (41% sortidest) Polli Aianduse Instituudis aretatud sortidel, millele lisanduvad kokku kolm Eesti maasorti ja üks harrastusaretaja sort (kokku 24%). Lääne-Euroopa vanad sordid (29%) on samuti olulised.

Ploomisordid äriaeda

Et üheksakümnendad aastad on ploomikasvatuseks olnud suhteliselt soodsad, siis on levimas seisukoht, et ploome võiks ka nüüd kasvatada edukalt äri eesmärgil.

Varemates suurtes majandiaedades kasvatati peaaegu kõiki soovitusnimestikus olevaid sorte. Kui üheksakümnendail aastail said mõned majandid (eriti Vasula) müüa ploome Soome, siis läksid seal peamiselt tuntud Lääne-Euroopa sordid 'Victoria', 'Edinburgh' jt.

Kodumaisel turul on praegu soodsam müüa varajasemaid ja keskvarajasi sorte 'Ave', 'Julius', 'Kadri', 'Liisu', 'Suhkruploom' ja 'Vilmitar' (Kask, Jänes, 1998). Olgu öeldud, et kõik need sordid on aretatud Polli Aianduse Instituudis, nad on ahvatleva välimusega, küllalt suured ja väga maitsvad.

Turuploomiks ei sobi kuigi hästi 'Pärnu sinine', 'Noarootsi punane' jt. suhteliselt pehme viljalihaga sordid, mille säilimisaeg letil on lühike. Hilised sordid 'Edinburgh', 'Perdrigon' ja 'Victoria' ei küpse jahedal sügisel, ei kasva siis normaalse suuruseni, ei saavuta ilusat värvi ega head maitset. Seetõttu ei saa neist mõnelgi aastal turustatavat kaupa.

Eestis ei ole praegu korraldatud ploomide töötlemist. Seetõttu saab peale värskete ploomide arvestada ainult selle kogusega, mida kodudes kompotiks või moosiks keedetakse. Varasematel aastakümnetel tehti ja tarbiti Nõukogude Liidus üsna palju ploomi viljalihaga mahla (mehu); siis toodeti ka aprikoosi- ja virsikumehu, mida käesoleval ajal müügil ei ole.

Ploomide import ja eksport, tarbimine elaniku kohta

Nüüdisajal on üsna lihtne tuua ploome müügiks aastaringselt. Talvine kaup saabub lõunapoolkeralt. Nii on meil olnud müügil ploomid Lõuna-Aafrika Vabariigist, Svaasimaalt või Tšiilist. Seejärel tulevad poodidesse Lõuna-Euroopa ploomid, hiljem Hollandi ja Poola ploomid.

Tabelist 4 on näha, et kui aastatel 1994...1995 toodi sisse umbes üks kümnendik sellest ploomikogusest, mis kasvatati Eestis, siis järgnevatel aastatel suurenes see ühe kolmandikuni või rohkemgi. Samal ajal oli Eesti ploomide väljavedu ainult 2...4% sisseveetud ploomidega võrreldes.

Tabel 4. Ploomide sisse- ja väljavedu (Pill, 1997; Pill, 1998)

Table 4. Import and export of plum (Pill, 1997; Pill, 1998)

Aasta Year	Import, t □ Import, t	Võrreldes Eestis toodetuga, % Compared with Estonian production, %	Eestis kasvatatud ploomide eksport, t Export of plums, produced in Estonia, t
1994	102,8	9	4,3
1995	141,4	12	4,1
1996	412,6	31	8,0
1997	417,3	35	0

Kui eestimaisele toodangule lisada sissetoodu (väljaveetu tulemust oluliselt ei mõjuta) ja jagada see Eesti elanike arvuga, saame ploomide tarbimise ühe elaniku kohta aastas, mis on 1 kg piires (parimal aastal ligi 1,2 kg). Kui seda võrrelda Nõukogude Liidus Eesti jaoks kunagi väljatöötatud tarbimishinnast 1,7 kg (Kask, 1982), siis pole seegi tase veel saavutatud.

Kokkuvõte

Eestis kasvatatakse peamiselt harilikku ploomipuud, kreegikasvatus on üsna tahaplaanile jäänud. Vähesel määral kasvatatakse alõtša e. haralise ploomipuu seemikuid ja veelgi harvem tema sorte. Ploomipuude arv on viljapuude hulgas õunapuu järel teisel kohal ja ploomitoodang moodustab Eesti puuviljade ja marjade kogutoodangust 4...9%.

Ploomikasvatus on populaarne. Kuid Eesti karmid talved ei võimalda püsivate saakide saamist. Väga pakaselistel talvedel (näiteks 1939/40 ja järgnevad sõjatalved, 1955/56, 1965/66, 1978/79 ja 1986/87) hävisid kandeealised puud enamasti täielikult. Suurimad talvekahjustused on esinenud Kirde-Eestis, Jõgevamaal, Põlva-, Võru- ja Valgamaal ning Kuusiku–Türi–Väike-Maarja ümbruses. Rakvere lähedases Kullaaru sovhoosis, Raasikul asunud Põhja-Eesti sordikatsepunktis ja Tõrva sovhoosis rajatud ploomiaiad on jäänud seetõttu täiesti saagita või hävinud juba enne saagikandee saabumist.

1963. a. alates analüüsitud saagiandmed näitavad, et kõige viletsamad ploomiaastad Eestis on olnud ajavahemikul 1963...1973 ja 1977...1983. Suurim ikaldus oli 1966. a., pea-aegu sama kehva saak oli 1979. a. Teised väga kehva saagi aastad olid 1963, 1968, 1969, 1970, 1971, 1975, 1980, 1982 ja 1987. Väga häid ploomiaastaid oli viis: 1974, 1976 (suurim saak), 1984, 1986 ja 1993. Üheksakümnendad aastad moodustavad parima ajavahemiku, kusjuures toodangu aastatevahelised erinevused on väiksemad kui mistahes varasemal perioodil. Viimase, soodsa ajavahemiku tõttu on ligi pooltel 35-st viimasest aastast saadud kas rahuldav või hea saak.

Ploomikasvatus paikneb eelkõige suuremate linnade mõjupiirkonnas. Tallinnas, Harju- ja Raplamaal asuvad suured aianduskruntide alad, kus kasvab ligi veerand Eesti luuviljalistest viljapuudest. Tartumaal ja Tartu linnas kasvab üle ühe kümnendiku puudest, Viljandimaal ligi üks kümnendik puudest. Natuke vähem on luuviljalisi viljapuid Pärnumaal, millele üsna lähedane on Ida-Virumaa suurte linnade Narva ja Kohtla-Järve tõttu. Kõige vähem on luuviljalisi viljapuid Hiiumaal, Järvamaal, Põlva- ja Valgamaal.

Saagikaid ja tulutoovaid suuri ploomiistandikke on olnud peamiselt Tartumaal ja Viljandimaal, teistest maakondadest võib märkida ka Pärnumaad ja Saaremaad (Harjumaa Saue sovhoosis olid pooled aastad kas väga väheste saagiga või täielikud ikaldusaastad). Parematel aastatel saadi saaki 3...15 t/ha, rekord Sootaga sovhoosis küündis 1976. a. 36 t/ha. Ploomisortiment on põhinenud peamiselt Lääne-Euroopa sortidel, kuid üheksakümnendail aastail on tähtsamaks saamas Polli Aianduse Instituudis aretatud varavalmivad või keskvarajased ilusad, suurte ja maitsvate viljadega sordid.

Üheksakümnendail aastail suurenes ploomide import omatoodanguga võrreldes 35%-ni. Värsked ploomid on saada aastaringelt. Eesti ploome eksporditakse Soome 4...8 tonni aastas. Ploome tarbitakse Eestis ümmarguselt 1 kg aastas inimese kohta.

Kirjandus

- Arru O. Lõuna-Eesti puuvilja- ja marjakultuuride sordikatsepunkti katsetulemusi. – Tln., lk. 37...42, 1983. – 80 lk.
- Eesti pomoloogia. Aut.: Siimon A., Eslon J., Jaama A., Parksepp J., Liias M., Kerdi J., Hansman G. (koostaja). – Tln., 1970. – 282+36+186 lk.
- Eesti põllumajandus. Statistiline album. – Tln., 1928. – 112 lk.
- Eslon J. Andmeid viljapuu sortide talvekindluse kohta Eesti NSV-s. – Aianduse arendamise küsimusi Eesti NSV-s. – Tln., lk. 39...75, 1957.
- Jaagus J. Climatic trends in Estonia during the period of instrumental observations and climatic change scenarios. – In: Estonia in the system of the global climatic change. Inst. of Ecol., Publ., 4, (Ed. J. – M. Punning). – Tln., p. 35...48, 1996.
- Jaagus J. Pikaajalised muutused Eesti kliimakalendis. – Kaasaegse ökoloogia probleemid. Eesti VII ökoloogiakonverentsi lühiartiklid. – Tartu, lk. 41...46, 1997.
- Jaama A. Luuviljaliste talvekahjustused. – Sotsialistlik Põllumajandus, nr. 18, lk. 702...704, 1980.
- Jaama A. Ajaloolisi andmeid puuviljanduse arengust Eestis. – Teaduse ajaloo lehekülgi Eestist V. – Tln., lk. 49...67, 1985.
- Jaama A., Jaama E. Ploomid. – Tln., 1990. – 240+32 lk.
- Jürissaar M. Tunamullune külm talv. – Eesti Loodus, nr. 12, lk. 754...763, 1980.
- Kask K. Puuviljad, marjad ja pähklid. – Tln., 1982. – 104 lk.

- Kask K. Täiesti külmakindlaid ploomisorte meil pole. – Sotsialistlik Põllumajandus, nr. 18, lk. 33...34, 1983.
- Kask K. Eesti puuvilja- ja marjasordid. – Tln., 1984. – 205+16 lk.
- Kask K., Jänes H. Ploomisordid äriaeda. – Maakodu, nr. 8/9, lk. 25...26, 1998a.
- Kask K., Jänes H. Eesti ploomisordid. – Agraarteadus, nr. 1, lk. 34...42, 1998b.
- Kivi K. Öökülmade ohust ja mõjust. – Aastavakk '95, lk. 167...169, 1994.
- Paal H. Erakordseid hiliskülmakahjustusi metsas. – Eesti Loodus, nr. 7, lk. 445...448, 1986.
- Palk J. Ploomi- ja kirsipuude kasvatamine. – Tallinn, 1984 – 96 lk.
- Pill Ö. Puuviljade, marjade ja pähklite turust. – Aiakiri, nr. 5, lk. 24...25, 1997.
- Pill Ö. Välisturgu oli külmutatud marjadel. – Aiakiri, nr. 6, lk. 14...15, 1998.
- Plodovo: Плодово-ягодные насаждения Эстонской ССР (Итоги переписи 1984 года). – Таллинн, 1985. – 146 с.
- Raudsepp H. Kuidas Haanja ja Võru külma-sooja omavahel jaotavad. – Eesti Loodus, nr. 11/12, lk. 400...402, 1996.
- Sander H. Tallinna haljastu – kronoloogiline lühiülevaade selle kujunemisest ja kaitsest ning kaasaegsed looduskaitseobjektid. Tallinna Botaanikaead. – Tln., 1995. – 39 lk.
- Tammet M. Kapsad, kaalikad – tulnukad kloostriaedadest. – Horisont, nr. 4, lk. 41...43, 1994.
- Tarand A. Õhutemperatuuri ja sademete territoriaalne jaotus Tallinnas. – ENSV Teaduste Akadeemia Preprint TBA-3. – Tln., 1986. – 32 lk.
- Viires A. Puud ja inimesed. – Tln., 1975. – 160+48 lk.